

Az
ERDÉLYI EV. REF. EGYHÁZKERÜLET
THEOLOGIAI FAKULTÁSÁNAK
ÉRTESITŐJE

AZ 1900—1901. TANÉVRŐL.

SZERKESZTETTE:

KENESSEY BÉLA,

A THEOL. FAKULTÁS IGAZGATÓJA.

KOLOZSVÁR,
AZ ERDÉLYI EV. REF. EGYHÁZKERÜLET KIADSÁA.
1901.

NYOMATOTT GOMBOS FERENCZNÉL KOLOZSVÁRT.

I.

A keresztyén individualismus.

Felolvasatott 1900. szept. 9-én az 1900/1901-iki tanév megnyitása alkalmával.

Méltóságos Elöljáróság!

Nemes ifjuság!

Minket, theologusokat azzal szoktak vádolni, hogy magával a gyakorlati étellel, annak jelenségeivel, a társadalmi mozgalmakkal nem sokat törődünk, hanem mindig csak elvont, homályos régiókban járunk, megfejthetetlen nehéz metaphysikai kérdések útvesztőiben bolyongunk és a való életre épen ezért van olyan kevés hatásunk.

Évekkel ezelőtt történt, hogy egyszer épen a hit által való megigazulásról prédikáltam, a mikor a beszéd után egy socialista jött hozzám s egyenesen azt mondja: „Uram, ön itt a hit által való megigazulásról beszél, de arra ügyet sem vet, hogy Bécsben 30.000 munkás van kenyér nélkül! Erről tessék prédikálni. De úgy vannak az urak, mint Ésaiás próféta mondotta, szemek vannak, de nem látnak; fülek, de nem hallanak; vakságnak és álomnak lelkével vannak megverve. Szép dolog az az Isten előtt való megigazulás; de fontosabb, hogy a munkás-kérdés, a létminimum biztosítása hogyan oldható meg.

Hogy aztán az én socialistámnak mit feleltem, — e pillanatban nem tartozik ide, annyi azonban bizonyos, hogy e beszélgetés óta mind többet igyekeztem annak tanulmányozásával foglalkozni, hogy vajjon mi az evangeliumnak, a keresztyénségnek, különösebben pedig épen a mi evangelium szerint reformált egyházunknak socialis feladata s illetőleg, hogy az egyház tanaiban kifejezett igazságokból a való életre mik következnek s hogyan

lehet forgalmi értékűvé tenni azokat az evangéliumi drága kincseket, melyek a mezőben el vannak rejtve? Meggyőződésem, hogy minden vallási, avagy hittani igazság csak annyit ér, a mennyi hatással van az ember ethikai életére, világnézetének megnevelésére és életfeladatainak, kötelességeinek felfogására és teljesítésére.

Az élet az elméleteket felváltja apró pénzre, hogy használhassa. Hittani, avagy bölcsészeti tételekből gyakorlati következtetéseket von le a maga számára. Az élet nem sokat okoskodik és elmélődik, hanem akar és tesz. Ezt az akaratát és tevékenységét nem szabad soha szem elől téveszteni, hanem egyenesen *ezt* kell irányítani és megszentelni.

Korunk összes társadalmi mozgalmi tulajdonképen az egyéniség, az individium érvényesítése körül forognak. Az *egyén* követel magának bizonyos létminimumot gazdaságilag; *ez* követeli a szellemi és politikai szabadságot, az önkormányzati erők kifejtését és követeli egyénisége szabad szárnybontását, hogy azt ne nyűgözze meg az élet, a társadalom a maga ezer mindenféle kötelékével, conventionalis hazugságaival (Nordau) és tekinteteivel. A hanyatló század a maga mindennemű socialis szenvedése és fájdalomja közepette ennek a problémának a tövisét érzi hogy mi a viszony a társadalom, a közösség és az egyén között?

Ez a problema kisebb-nagyobb hullámvetésekkel mindig megvolt, a mióta csak társadalommá összeverődött ember van a földön. A világtörténelemnek mindig voltak socialistái, anarchistái és nihilistái és valamennyinek mindig egy és ugyanaz volt a célja; t. i. az egyénnek és az individualisnak érvényesíteni akarása a közösséggel, a társadalommal, avagy az állammal szemben. Viszont a közösség meg mindig csak uniformizálni, nivellálni akart, mert volt és van benne mindig annak a tatár khánnak a zsarnokságából valami, a melylyel nem tűrheti a magasabbra nyúló mákfejeket, hanem azokat a symmetria kedvéért egyszerűen leüti.

Keresztyén és épen közelebről protestáns állásponton az individualismus jogosultságát nemcsak el kell ismernünk, hanem egyenesen hangsúlyoznunk és követelnünk kell. Vannak elévülhetetlen emberi jogok, melyek egyenesen az emberi személyiség

lényegében feküsznek ; ilyenek a földi lét, a szabad személyi jog és az emberi személyiség benső szentélye, a melybe semmiféle földi hatalomnak benyúlnia nincs joga.

„A keresztyén elv : a személyiség elve“, — a mint oly meggyőzőleg fejti ki Dr. Schneller István Paedagogiai dolgozatai bevezetésében.

Krisztus maga hangsúlyozza legjobban és érvényesíti a szabad személyiség jogát, a különböző talentumokkal való sáfárkodással megbizott egyének létjogosultságát, a mikor a személyiséget felszabadítja egy csomó, azt megnyűgöző külsőleges, önkényes törvény alól. „Az embernek fia ura a szombatnak“, mert nem az ember van a szombatért, hanem a szombat az emberért. Szombatnapon betegeket gyógyít s az ugyanezen napon kalászokat szedő tanítványokat védelmébe veszi. Az egész hegyi beszéd törvénymagyarázata nem egyéb, mint a személyiségnek hatalmas hangsúlyozása. „Hallottátok, megmondattok a régieknek — — — én pedig azt mondom.“

Tanítványai is egész gazdagságukban fejtik ki az evangélium hirdetésében a maguk egyéniségét. Saját individualitásukon szűrnek át az egy és örök evangéliumot s mindenik azt hirdeti, a mit és a hogyan ő látott és hallott ; sőt Pál apostol a maga erőteljes egyéniségével egyenesen azt mondja, hogy „az *én* evangéliumom!“ „Átok legyen, a ki valami mást hirdet.“

A történelem folyamán aztán a középkorban elnyomott egyéniség jogát megint a renaissance készítette elő és a reformáció érvényesítette teljesen ; mert hiszen még abban a „horribile decretum“-ban, a praedestinatio-tanban is az egyéniség, az individualitás kétségbevonhatatlan és elvehetetlen joga nyert tulajdonképpen kifejezést ; az a gondolat, hogy Istennek, a nagy szobrásznak a kezéből mindenikünk egy-egy külön egyénként kerül ki, — vagy a mint *Vinet* oly szépen mondja, — „mindnyájan *eredeti* alkotásokként születünk.“ Ez az egyéniség aztán az igazi sajátlagos mi bennünk. Ezt adományként kaptuk s megőriznünk és kiképeznünk kötelességünk. Magának az egyéni létnek az alapját nem változtathatjuk meg ; mert ez úgy adatott nekünk ; ez az épen, a mi praedestinált ; de ezen az egyéniségen belül aztán személyes, szabad lények is vagyunk, mert Istennek, a föltétlenül sza-

bad legmagasabb Léleknek a képére és hasonlatosságára vagyunk teremtve. Vagy még népszerűbben kifejezve: a talentumok nagysága nem tőlünk függ, azok úgy adatnak az öt, három, vagy egy mértéke szerint; de a sáfárkodás a miénk s megkészserezhetjük, vagy eláthatjuk talentumainkat. A reformáció érvényesítette azt a gondolatot, hogy a keresztyén ember ténykedéseinek forrása, kiindulási helye a személyiség benső élete. A protestáns álláspont emelte ki az egyén szabad, királyi felségjogát, az egyén méltóságát, mely — *Vinet* gyönyörű szavai szerint — abban áll, hogy „még a legkisebb és legjelentéktelenebb egyén is, mint ilyen, mint öntudatos *Én* létezik Isten előtt, tehát örök üdvben, vagy örök kárhozatban lehet része. Nem a közösség, hanem az egyén vár örök életet és halhatatlanságot a síron túl. Csak az egyén hisz, remél, engedelmeskedik, szenved és szeret. Az egyest köti Isten előtt lelkiismerete és felelőssége; az egyes az Isten figyelmének és ítéletének igazi tárgya; az egyesnek kell egykor az örökkévalóság ítélőszéke előtt megjelennie, sőt minden nap már itt e földön oda állania. Nem az elvont emberiséghez (in abstracto), hanem az egyes lelkekhez (in concreto) szól az evangelium a maga követeléseivel és ígéreteivel.“

Hogy aztán a szabad személyiség jogával az ember visszaél, hogy mindenféle hamis szabadosságra törekszik, túlélve magát minden örök és a Krisztus által is szentesített törvényen és az individualismust subjectivismussá teszi, antinomisticus emancipatoria vágyik ennek már nem az evangelium, nem a protestantismus, hanem egyenesen a bűn az oka. A bűn, a mely a legszelidebben kifejezve a szívnek eltévelyedése (Luthardt). A helyett, hogy az Istennek ajándékozná az ember a maga szívét, a világot, a muló javak és örömök e világát választja szeretete tárgyává. És itt kezdődik az emberre nézve a végzetes tévedés; mert ez kimozdít bennünket a mi igazi központunktól és szétrombolja létünk összhangját. Mi Isten számára vagyunk teremtve és benne kell feltalálnunk létünk központját és rendeltetésünk célját; a mely pillanatban azonban az ember megszűnt élete központját és célját Istenben látni, ugyanakkor saját magába helyezte át az élet központját és célját.

Luthardt a bűnbeesésről szóló elbeszélést magyarázva,

rendkívül szellemesen találja meg abban ama különböző világnézleteknek az alapjait, a melyekből a subjectivismus és a vele járó antinomismus veszi a maga táplálékát.

«Azt is mondotta-e Isten?» Ez az első tétel. Ez ingatja meg a maga kételyével az Istenben való hitet. Ez a rationalismus szava.

„Olyanok lesztek, mint az Isten“ — ez a második tétel, a felfuvalkodott önistenítés tétele; mert ha Isten nem Isten többé az emberre nézve, akkor ez maga magát teszi istenné, nem ismer semmi magasabbat, mint saját magát. Ez a pantheismus szava.

„Mikor pedig látná az asszony, hogy jó annak a fának gyümölcse enni, szakaszta annak gyümölcséből és megevé.“ Ez a vég. Az Istentől való elszakadás érzéki, világi gyönyörré lesz, mely előtt az élvezet a lét egyedüli célja. Ez a materialismus képe. A materialismus aztán háromféle alakban nyilatkoztatja ki a maga földies érzület-módját: vagy mint birvág, vagy mint uralomvág, vagy mint kéjvág; de az a nevezetes, hogy vég-alapjában mégis sohasem magukat ezeket a javakat keresi az ember, — ezek rá nézve csak eszközök és nem cél. A mit mindezekben keres, *az a saját* megelégtülése, az az ő saját *énje*. Az ember mindenben saját magát keresi.

Ez a világnézet lesz már most az u. n. subjectivismus, a mely az egész universumot tisztán csak úgy fogja fel, hogy mind az, a mi ebben történik, csak arra a célra szolgál, hogy bennünk megfelelő gondolatokat és érzéseket támasszon és egyenesen nekünk kedveskedjék, tegyen kellemes szolgálatot. De éppen itt ütközik aztán össze a subjectivismus az erkölcsi világrénddel. Itt lesz az *egyéni* romboló és nem építő tényezővé. És bámulatos, hogy a természet világa a mennyire szereti a differenciálódásban a mind erőteljesebb individuumokra való megosztást és ilyenek produkcióját: mindezt csak addig tűri, a míg *az* a közt, az egészet nem veszélyezteti, a míg az egyéni vágy nem romboló hanem építő erejű. Az atomizálódást nem tűri. Ugyanez áll az erkölcsi világban is. Az erkölcsi világ is szereti a differenciálódást, az egyéniesülést; de mihelyt ez az egyén önmagát tekint, csak köz- és végpontnak, saját subjectivitásán kívül sem magasabb,

objectiv ethikai törvényt, sem czélt nem akar ismerni, akkor kérelhetetlenül összetöri és Lucifernek összegörnyedve, vonagló tagokkal kell a porba omlani.

Nézzük a tényeket.

Ha feladjuk azt a meggyőződést, hogy vannak bizonyos kötelességek, a melyek önmagukban jók és hogy mi azért vagyunk itt, hogy azokat teljesítsük úgy, a hogy csak legjobban tudjuk és helyébe elfogadjuk azt a felfogást, hogy kötelességünk teljesítése, vagy megsértése teljesen közönyös a köz, a társadalom szempontjából, az csak egészen alanyi szempont alá esik: nekem kellemes-e, avagy kellemetlen, hasznos vagy haszontalan, milyen befolyással van az az én ismeret- és érzésvilágom produkálására, — akkor aztán hol állunk meg a lejtőn? Az etikában a subjectivismus antinomismussá lesz; ugyanez az irodalomban a romantikába vész el, míg a gyakorlati életben vagy beteges érzélgősséggé posványosodik, vagy pedig féktelen érzékiességgé válik. De annyi bizonyos, hogy mindenütt a fatalistikus világnézetet táplálja. A tunyákat még tehetetlenebbekké, azokat pedig, a kiknek energiája a mértéken már amúgy is túllépett, még meggondolatlanabbakká teszi. A történelem folyamán látjuk, hogy a subjectivismus, a mint szabad tere van, miként meríti ki magát szellemi, erkölcsi és gyakorlati mindenféle tobzódásban. Beteg optimismusa ethikai közönyösséggé, lethárgiává lesz, a mely aztán feltétlenül bomlást von maga után. A XIX. század eszmeferrongásait vizsgálva, megczáfolhatatlan igazsággal mondja *Luthardt* („Moderne Weltanschauungen“ 184. l.), hogy a „század az individualis szabadság elvével kezdődik s az összeség terrorizmusa a végeredmény. Az ember öndicsőítése volt a kezdet és legmélyebb lealázása a vég. Ez a történelem ironiája, vagy ha úgy tetszik, sokkal inkább logikája. Van rendszer benne. Ha az ember az Istentől való elszakadás felé megteszi az első lépést, az az út, a melyre tért, mind lejjebb vezet, mígnem abban a mélységben toroklik, a hol már nincs semmi jövő, hanem csak chaosz és néma resignatio, a mely az erőszak előtt hajlik meg.“ — — — „Játékot üzünk az atheismussal. Az alsóbb néposztály azonban nem ismeri a kettős könyvvitelt. A socialdemokratia mutatja, hogy mit tesz az atheismust komolyan venni. Ha nincs Isten az égben,

akkor az embereknek kell a gondviselést a kezökbe venniök és a világot a maguk gondolataik szerint berendezniök.“

A „Volksstaat“ czimű socialista lap világosan megmondja: „Vagy nincs Isten és akkor a régi törvényeket úgy változtathatjuk meg, a mint nekünk tetszik; vagy van Isten, és akkor lépen ragadunk. De szerencsére az Isten lételet még senki nem tudta bebizonyítani, tehát fel kell vennünk, hogy az erkölcs és a jog ép úgy, mint annak ellentétei az erkölcstelen és a jogtalan, emberek által készítették és azért szükségéinknek megfelelőleg meg is változtathatjuk.“

„Istent a butaság asylumának tartjuk; úgy tekintjük, mint a világon a legnagyobb rosszat és ezért izenünk istennek hadat“ — írja ugyancsak a „Volksstaat“ másutt és folytatja: „Ha egyszer aláásatik a mennyei tekintély, akkor természetesen csakhamar megszűnik a földi tekintély is.“

„Igen, a forradalom lényegében sátáni, ha a sátán az istennek, a papok, a királyok s a tekintély és jogegység minden képviselői ellen való lázadás szellemének a jelképe. Igen, ha eszméink nem egyenes tagadása volnának minden mythosban vagy egy emberben való incarnationak, minden isteni és emberi monarchiának: akkor a sátán volna az, a kinek oltárokat emelnénk, a sátán, a kivel szemben követelményeinket felállítanánk, a sátán, a kit átkaink istenévé tennénk, a sátán volna istenünk; de mi ép oly keveset akarunk tudni az alvilág caesarjáról, mint a menny királyáról“ — mondja egy polemikus cikkre felelve, mely a sátánnal való szövetkezéssel vádolta a socialdemokratákat. „Ha törekvéseinkre nézve különben haszon háramolnék belőle, egész nyugodtan fognánk kezét az ördöggel is.“

Ime a tiszta materialismus és subjectivismus nyilatkozata!

A „Sächsische Arbeiterzeitung“ különben nyíltan be is vallja: „Mi materialisták vagyunk tudományos értelemben, azaz, mi nem kódorgunk az érzékfeletti labyrinthus útvesztőiben, a melyeknek kijáratához egyetlen mentő fonál sem vezet, hanem mi egyszerűen a föld jelenségeihez szabjuk magunkat. A földi jóllét minket kielégít, egy *más* miatt nem fáj a fejjünk; mert mi nem akarunk ama próféták közé tartozni, a kik a túlvilággal operálnak, hogy ezze az elnyomott emberfiának e földi siralomvölgyet elhordozhatóbbá

tegyék. A mai verebet jól megfoglaljuk és nem áhitunk a holnapi tűzök után. Rontsuk össze a siralom völgyét és keressük az ember boldogságát a földön.

És a mig a régi „téli regék“ angyaljárásról, szivek, lelkek megbéküléséről, meleg tűzhely körül áhitatban, sseretetben töltött boldog ünnepekről beszéltek, addig a Zürichben néhány évvel ezelőtt megjelent „Ein neues Wintermärchen“ egyik szakasza azt mondja :

»Ott akarunk addig leküdni, várni és pihenni,
Mig más idők jönnek:
Mig a nép a maga sorsit
Saját kezébe vette.
Mig majd szent haragja tűzével
A trónok rongyait hamuvá égeti,
S a zsarnok vér egész fajzatát
Guillotine bárdjával késeli.
Mig a hizelgők, hóhérok és gazok
Dögletes lápjá utolsó c onkig ki nem pusztítatik
Bottal, fegyverrel, késsel, avagy törrel!«

Ilyen „téli regéken“ nőnek a Lucchenik és Brescik, az első pillanatra egészen ártatlannak látszó s tisztán csak elméleti subjectivismus dajkálása mellett.

A paradicsomi kígyó sarjadéka csak kígyó fajzat lehet. „Ember-öldöklő eleitől fogva.“

A subjectivismus álláspontján a társaság, vagy társadalom nem egy élő organismus, hanem csak külső, esetleges egyesülése, összeverődése bizonyos emberi individuumoknak. Solidaritás nincs, nem is lehet, mert az egyének mint önálló lépnek fel, a nélkül, hogy tagjai volnának egy nagy erkölcsi egésznek.

A subjectivismus, hogy némileg leplezze a maga határozott antinomismusát, az objectiv törvények ellen való lázadást és némi engedményeket tegyen a közmorálnak is, hajlandó hangsúlyozni, hogy hiszen a közmoral törvényeit nem akarja egyáltalában fel-függeszteni a tömegre nézve, de hát a lángésznek mégis csak más törvényei vannak, mint a kevésbé megáldott, közönséges, mindennapi embereknek ; azaz csinál kétféle morált, egy magasabbat a geniek és egy közönségesebbet a tömeg számára és pedig

abban az értelemben, hogy egyesek, tekintettel egyéni kiválóságukra, egyes oly kötelességek teljesítése alól dispensálva vannak, a melyeket a tömegnek mindenesetre teljesítenie kell. Mintha csak a gonostikusoknak az a különbség tétele elevenednék fel, a mely physikai és pneumatikus emberekre osztotta fel a világot. Hát akkor Szent Krispin csakugyan joggal lett szentté azért, mert ő azért lopott bőrt, hogy a szegényeknek csizmát varrhasson! És akkor legitimitást nyer minden subjectiv szenvedély, mely a fennálló rend ellen támad fel, mert hol a határ a genialitás és a mindennapiság között? Ha a lángészre nézve minden szabad, ha annak ösztönei, szenvedélyei jók és legitimek akkor álljunk be mindnyájan lángésznek. És ma tényleg igen sokan csak éppen a szabadságban mutatják lángeszüket, úgy okoskodván, hogy miért oltattak volna belénk bizonyos ösztönök, szenvedélyek, vágyak, ha egyszersmind nem adatott volna jog is azok kielégítésére? A boldogsághoz minden embernek joga van; ha a fennálló rend ennek elérésében meggátol, akkor ezt a rendet kell összetörni és érvényen kívül helyezni.

Igy áll a subjectivismus törvényellenessége az egyesekre alkalmazva, míg a társadalomra való alkalmazásában meg megtagadja a család, az állam és az egyház létjogosultságát, mert az emberi élet minden nyomorusága szerinte az emberi törvényekből és intézményekből származik; végül politikailag egy egészen hamis elvet hangsúlyoz, hogy t. i. más a magán-élet etikája és más a közéleté s ebből folyólag még a jogtalanság is igazolható az egyeseknél, ha azt a közcél előmozdításában követi el. Itt a »finis sanctificat media« már nem épen ismeretlen elve.

Ilyen az a világnézet, mely alaptételül azt vallja, hogy »die Subjectivität ist die Wahrheit!«, — a mint azt Kierkegaard, dán bölcsész, oly klasszikusan kifejezte és hivatkozott bizonyítékul Jézusra, hogy hiszen Jézus is azt mondotta: „*Én* vagyok az igazság!“

De erre gyönyörűen felelt meg Martensen, mikor rámutatott, hogy „igen, *Jézus* lehet az igazság, ő mondhatta, hogy *Én* vagyok az igazság, mert ő azért jött, hogy magát universalissá tegye, mindenkkel megossa a szent közönséges

anyaszentegyházban ; míg minden más emberi subjectivitas csak általa lehet részese az igazságnak, de maga soha sem lehet igazság.“

Hiában tusakodik ellene az ember, *egy* erkölcsi világrend, *egy* igazság van : a Krisztusban megjelent Isten-országa. Ez a legfőbb a lét egész körében. Nem személytelen eszmék, elvek, hatások és erők az elsők értékükre nézve, nem ezek foglalják el az első rangot, hanem — és ebben van az individualismus igazsága — az egyes személyes létezők ; de egyszersmind az Istenországa eszméjében az is ki van fejezve, hogy ezek a személyes existenciák csak egyes tagjai egy felsőes szervezetnek, organismusnak és egészségesen csak addig fejlődhetnek, a míg a szervezettel élő, organikus egységben vannak. Ennek a szervezetnek van csak igazi socialis törvénye is, a melyet ez meg is valósíthat, míg minden más socialismus előtt ez a törvény csak beteges utópia. E törvény : mindenek egyért és egy mindenkért ! Ezt a Krisztus evangéliuma megvalósíthatja ; de az evangéliumon kívül e törvény képtelenség.

Önök, ifjú barátaim, mindannyian szintén külön-külön egyenként kerültek ki az Alkotó kezéből, „eredeti alkotásokként“ születtek s én volnék az első ellenzője annak, hogy beteljesedjek Önökön Vinet szellemes mondása, hogy »a legtöbbben úgy halunk meg, mint másolatok (kópiák), mert a társaság uniformizálni akar. Önök épen abban a korban, a melyben vannak, érzik a legjobban az egyéniség jogát és erejét, a melyet önérzetben, szabadságvágyban akarnak ki is fejezni. Vágyakozva várták azt az időt, mikor a középiskola fegyelme alól felszabadulva, az egyetem szabadságát élvezhetik, a mikor a »diák«-ból »polgárok« lesznek. VII-ik, VIII-ik osztályos korukban már, a mikor az egyéniség önérzete kezd derengeni az emberben, megkezdődött némelyiküknél öntudatosabban, másoknál kevésbé tudatosan egy harc — legtöbbször persze csak akkor, ha a tanár úr már betette maga mögött az ajtót, vagy a »contra« elhagyta a coetust — a fennálló társadalmi rend és az önök egyénisége között. A rend nivellálni és uniformizálni akart, az egyéniség pedig érvényesülni, persze rendetlenségben és lecke nem tanulásban. De hát kicsinyben, más névvel ugyanaz a harc, a mely a nagy társa-

dalomban folyik. És most ide jöttek Önök e mi főiskoláink falai közé polgárokként már; a legelső pedig az volt, hogy az „intézet törvényeinek és rendtartásainak“ kellett aláírniok. Aztán megint megkezdődhetik a harcz a szabaddá lett egyetemi polgár egyénisége és a fennálló rend között, mely egyformásítani akar.

Nem, — Nemes Ifjúság, — szó sincs az egyformásításról. Nem ötletszerűleg, czéltudatosan választottam tárgyamul az individualismus fejtegetését. Tökéletesen osztozom egyetemünk paedagogiai tanárának ama nézetében, mely szerint a nevelés feladata „a szerves egészen belül érvényesülő egyéniség elvének“ a megvalósítása és hogy az összes tanítási anyagnak és minden nevelői eljárásnak erre a célra kell szolgálnia. De épen azért, mert ebben a meggyőződésben élek és mert másfelől jól tudom, hogy épen a fogékony fiatal lelkeket lehet hamis jelszavakkal, demagogiával megtéveszteni s hogy épen náluk lesz erős egyéni önérzet mellett igen könnyen antinomistikus subjectivismussá az egyéniség nagy elve: óhajtottam rámutatni egyfelől az egyéniség jogosultságára, másfelől az individualismusnak a subjectivismusban való elposványosodására, hogy végül még néhány szót szólnak az igazi keresztyén egyéniség elvéről, mely egy szerves egészen belül érvényesül.

Akár kicsiny, akár nagyobb körben folyjon le a küzdelem, mégis csak tulajdonképen az individualismus és a socialismus harczáról van szó, a mikor az egyesek és a közösség, a személyiségek és a társadalom között ellentétek merülnek föl, a mennyiben az egyén mind erősebben kívánja a maga individualitását érvényesíteni, viszont azonban a társadalom is ugyanezt követeli a maga részére. Az ethikai fejlődés legmagasabb és végső célja a társadalom-e, a köz-e, avagy az egyén? — e körül a kérdés körül folyhat és folyik a háboru, egy pohár vízben-e, avagy a világ óceánján, — az a kérdésre nézve irrevelans.

Az alternative feltett kérdés egységesítője csak a keresztyénség, csak a Krisztus evangéliuma. Az evangélium az absolut socializáló hatalom, a mennyiben az emberiség minden különbségét egyesíti egy nagy szeretet-közösségben; de egyszersmind ugyanakkor az absolut individualizáló erő, a mennyiben távol

attól, hogy a különös és egyéni különbségeket ki akarná irtani, mind ezeket a szeretet egységében, az Isten országa építésének a munkájában kívánja kifejleszteni és megvilágosítani. Az összeséget át akarja alakítani Istenországává, mint minden fejlődés végcéljává, az egyént pedig ebben a maga összes erőivel mint az egészért munkáló, szolgálattévő élő szervet kívánja kifejleszteni és felhasználni. És végül — s ez aztán az, a mi épen égi glóriába vonja az evangéliumot — épen mert az evangélium személységekből álló birodalmat akar, az egész szervezetnek szentelt egyéneket: azért előtte egyfelől az egyén önmagában, mint föltétlen cél, értékes, másfelől az egész pedig, mondjuk a társadalom, mint az egyénnek szolgáló közösség.

A keresztyén individualismus magna chartája Pál apostolnak a Korinthusi első levele XII. részében van megírva jogaival és kötelességeivel. Az alapgondolat, hogy egy test van és sok tag; a legnagyobb sem élhet meg a szervezet nélkül önmagában, de viszont az organismus sem nélkülözheti a legkisebbnek, a leghitványabbnak látszónak a munkáját, közreműködését sem.

Nagyon erőteljesnek, szinte megrázónak tartom a nagy angol bölcselethez, *Carlyle*-nek a felkiáltását: „Pokolba érzelmeitekkel és érzelgőségetekkel! Hagyjatok fel zokogó panaszaitokkal és üvöltő elragadtatásokkal! Félre érzelmi ostobaságtokkal! Fogjatok *munkához*, mint férfiak!“ — látom benne a subjectiv világnézlettel való teljes szakítást; átczikázik lelkemen, hogy a kötelességeket, melyek élénk irvák, categoricus imperativusként teljesíteni kell, tetszik vagy nem tetszik, mert elmulasztásuk romlást jelent és azt is kiérezem ebből az etikából, hogy ha lelkiismeretesen végeztük azt a munkát, a melyre felhív az író, akkor megtettük a magunkét, megszűnt felelősségünk, közömbös maradván, hogy minő érzelmekkel teljesítettük a kötelességet mégis van az egészben valami abból a »rabszolgák moráljából« — a mint Schiller talán túlélesen nevezé a Kant kötelességkényszerét.

Kötelességteljesítés szabad vonzalomból — ez Schiller szerint a legmagasabb.

Nem, még ez sem a legmagasabb!

Kötelességteljesítés abban a hitben, abban a meggyőződésben, hogy mi Istennek vagyunk a munkatársai, sáfárai és pedig nem szolgálként, hanem mint megváltott fiak, örökösök, a Krisztusnak örökös társai ez a legmagasabb.

Funcke, a híres brémai prédikátor, említi egyik elméldésében, hogy azt mondja nemrég kapott egy levelet, mely e szavakkal kezdődött „E sorok írója Isten kegyelméből tanító egy Volga melletti kis faluban“ -- és folytatja *Funcke* „Mit szólnak ehhez olvasóim? Vajjon akadhatna olyan, a ki ezt illoyalnak vagy épen frivolnak tartaná? Én a magam részéről szerettem volna azt az embert megölelni. Ez az igazi életfelfogás! A fejedelemnek és iskolamesternek, az államférfiúnak és a foltozó vargának egyaránt mélyen át kell hatva lennie attól a meggyőződéstől, hogy az, a mi egyenesen Isten kegyelméből lett. Isten kegyelméből király, orvos, pap, tanár, iparos, anya, stb. stb! Így lehet csak mindenki ott, a hová állított, világ világossága és sava!»

Önök is hassa át az a meggyőződés, hogy Önök is Isten kegyelméből azok, a mik és hogy az Isten kegyelméből nyert felséges jogok nagy kötelességeket rónak Önökre. Egyéniségük érzetében ne képzelt jogokat sürgessenek, hanem tényleges, reális kötelességeket teljesítsenek. „A jogok a kötelesség-teljesítés szilárd alapján nyugosznak“ (Schneller) és a szabadság, a mennyire fontos feltétel az egyéniségnek egy erkölcsi közösségen belül való érvényesülhetésére, nem az erkölcsi fejlődés kezdetén, hanem annak végén nyer valóságot. „Megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká teszen titeket.“ Most a feladat az igazság kutatása és megismerése alázatos, szerény, odaadó, áhító és sovárgó lélekkel, szolgálatkész szeretettel, tiszta, önzetlen, érdek nélkül való munkával, hűséges, az aprólékosáig menő kötelességteljesítéssel. Egy jogot ismerjenek, hangsúlyozzanak, sőt követeljenek, a szabad keresésnek és kutatásnak jogát; de minden más egyebet már kötelességnek tekintsenek.

Micsoda felemelő, eszményi, szellemi közösség fejlődhetnék ki itt ebben a mi kis világunkban, ha mindnyájan csak azt az egy jogot követelnénk, egyebekben pedig csak kötelességet ismer-

nénk! És aztán nemzetünkben, népünkben hány helyütt micsoda áldozati lángokat gyűjthetnának fel Önök, ha szétmenve innét az ország minden részébe, az itt az önök fiatal lelkének tüzével táplált oltárról vinnének zsarátnokot!

Az Isten kegyelme legyen mindnyájukkal!

Ezzel az 1900/901-ik tanévet megnyitottnak nyilvánítom.

Kenessey Béla,
igazgató.

II.

Adatok az 1900—1901. tanévről.

Az 1900—1901-iki, hatodik t anév megnyitása a fakultás előljáróságának, a tanári karnak, az ifjuságnak és nagyobb számú érdeklődő közönségnek jelenlétében 1900. szept. 9-én történt meg a szokásos módon. Dr. *Bartók György* püspök úr magas szárnyalású, az Úrnak áldását kérő imája után *Kenessey Béla* igazgató „A keresztyén individualismus“-ról tartott értekezésével nyitotta meg az új tanévet, melynek emez első ünnepélyes órájában bizony a jelenlevők közül senki még csak nem is sejté, hogy az annyi reménnyel, annyi lelkesedéssel és új munkakedvvel megnyílt év felett majd annyszor terjeszti ki sötét szárnyait a halál s kiveszi könyörtelen adóját úgy viruló ifjaink, mint az életmunkásság délpontján lévő tanáraink közül.

Többszörösen meg kellett hallanunk az intő szót: „Ne dicsekedjél a holnapi napról, mert nem tudod, mit hoz a nap te reád.“ (Példab. XXVII: 1.)

Váratlanul, egy-két napi rosszullét után halt meg tanítványaink közül 1900. szept. 30-án *Pokoly András* I. éves theológus, a kiben egyik tisztelt tanártársunk testvéröcsését gyászolta. A csendes, inkább hallgatag egyéniségű ifjában még alig is ismerhettük fel, hogy lelke mélyén mi lakik; csak annyit tudtunk róla, hogy szeretettel, lelkesedéssel jött arra a pályára, a melyet mintegy családi hagyományképen választott.

Már ernyedetlen szorgalmával, kitartó munkásságával és kifogástalan magaviseletével, szép reményekre jogosító törekvéseivel láttuk magunk mellett három éven át folyton nőni *Fehér Gábor* IV. éves bölcsészeti hallgató ifjú növendékünket, a mikor egy lassan ölü kór törte meg és hosszas szenvedés után mintegy

megváltásként szólította el az életnek és halálnak szabados ura 1901. febr. 7-én. Pokoly Andrást intézetünk falai közül, Fehér Gábort pedig az egyetemi klinika halottas házából temettük el az ifjusági énekkár gyászénekeivel s a *Kenessey Béia* igazgató által végzett gyászszertartással.

A két fiatal hajtás letörése azonban úgy látszik, hogy csak előkészítés volt arra, hogy a mikor az Úrnak majd tetszik nagyobb megpróbáltatást bocsátani reánk, akkor ezt is elhordozhassuk alázatossággal, az Ő akaratán való megnyugvással.

Mikor a folyó évben márczius 15-ikét, a szabadság, egyenlőség és testvériség emez eszményi ünnepét tartottuk, még hévvel, lelkesedéssel, ideálokért hevülő szive egész lángjával tartott beszédet az ifjuság és a nagy közönség elragadtatott tetszésétől kísérve *Molnár Albert* szeretve tisztelt tanártársunk, a gyakorlati theologia kiváló professora s rá nyolczadik napra, 1901. márczius 23-án már gyászravatalon feküdt ugyanazon a helyen, hol utolsó diadalát aratta.

Működésének minden terén ugyan maga állított magának emléket; mégis legyen évkönyvünkben is emlékezete megörökítve, bár igazán sokkal jobban esnék, ha még mindig arról adhatnánk számot, hogy mit tett s miként folytatta építő munkásságát.

Alsó-csernátoni Molnár Albert született Héderfáján 1849. december 21-én. Nagyatya Molnár Sámuel marosvásárhelyi tanár volt s ugyanezen kollegiumban tanult az unoka is, hogy majd később szintén mint tanár kerüljön vissza az alma materhez.

1867-ben az érettségi vizsgát letéve, a theologiai tanfolyam végzésére Nagy Enyedre ment. 1871-ben mint végzett theologus külföldre menve Marburgban két, Lipcsében és Utrechtben egy-egy féléven át mint egyetemi hallgató öregbítette már itthon szerzett sok oldalú ismereteit. Megfordult Schweizban és Franciaországban is, hogy az izlés mestereitől, a francia szóakoktól elsajátítsa a stylus és az előadás művészetét.

A hazájába visszatérő ifjút a marosvásárhelyi kollegium alkalmazta tanárául, rábízván a physika tanítását; de kevésbé törődve azzal, hogy a fiatal tanárt inkább vonja a klasszikus világ s inkább gyönyörködik az aesthetikában és a nagy görög tragoediákban. A physikát tanította a nála mindig megvolt köte-

lességérzetből; de harmoniát kereső lelke ott röpködött kedvenc tárgya, a klasszikus irodalom körül. Első irodalmi tanulmányai is e körből valók. A „Drámai költészetről“, „A tragikai bűnről“ és „Oedipos Kolonosban“ című nagyobb értekezéseiben adta tanújelét az aesthetika és bölcelet terén végzett mélyrehatóbb tanulmányainak. Aztán lefordította Fortlage pszichologiai és bölceleti értekezéseinek nagy részét és közrebocsátotta.

A budapesti Szőnyi-féle intézetben a humán tárgyak tanítására nyilván alkalma, elhagyta marosvásárhelyi állását s Budapestre ment. Majd a mező-sámsondi egyházközség lelkészévé hivatik meg, hogy aztán néhány évi ott működés után a marosvásárhelyi lelkészi állást foglalja el. Itt tartott beköszöntő beszéde, a „Lélek szomja“ a maga drámai menetével, kiválóan szép nyelvezetével és ódai szárnyalásával mintegy varázsütésre meghódította részére a vásárhelyi közönséget, a mely az egyszer megadott szeretetet többé nem vonta meg tőle. Egyházi és szerzetesi beszédei közül több jelent meg az Erdélyi Prédikátor-tárban és a Papp Károly bpesti lelkész által szerkesztett „Kalászok“-ban.

A kiváló szónokot és hosszabb időn át a gyakorlati lelkipásztorkodással foglalkozott lelkészt a gyakorlati theologia tanszékére hívta meg az egyházkerületi közgyűlés 1895-ben a Kolozsvárt feállított theol. fakultásra. Az ifjú intézet megnyitásakor tartott ünnepi egyházi beszéde az akkor itt ülésezett egyetemes konvent tagjaira s az ünnepélyre összegyűlt előkelő közönségre rendkívül mély benyomást gyakorolt, a mint kifejtette, hogy az emberiség legfelségesebb eszménye az Istenországa s csak erre az eszményre való törekvés szentelheti meg az életet.

És az eszményre való törekvés nála nemcsak szép elmélet volt, hanem működését átható erő is. Alig ismertünk embert, a ki kötelességeit hívebben, pontosabban, lelkiismeretesebben teljesítette volna, mint ő. Azok alól csak a legyőzhetetlen betegség mentette fel; — sőt nem jó e kifejezés, — mert még betegségét is az súlyosbította, hogy nem végezheti kötelességeit. A tér, melyre kötelességei kiterjedtek, széles volt; de lelkiismeretessége ethikailag a legszűkebb, mert szinte a skrupulózusságig menőleg fogta fel minden munkáját.

1898-ban vette át az egyházkerület hivatalos lapjának, az „Erdélyi Protestáns Lap“-nak a szerkesztését; majd ugyanekkor választatott meg az ev. ref. egyetemes konvent tagjául, 1900-ban pedig az új alapokon szervezkedett „egyházkerületi egyházi értekezlet“ egyházi elnökeül. Ez értekezlet mult évi kolozsvári gyűlésén az egyháztársadalmi nagyobb körű működésre egész programot dolgozott ki a külföldi e téren való munkásság ismertetésével és az alapelvekre vonatkozó mélyreható, minden részlet felölölő tanulmánynyal.

Nagy munkát végzett, pedig — a mint a gyorsan bekövetkezett vég mutatta — azok az apróknak tartott betegeskedések, melyekről untalan panaszkodott, komoly bajnak voltak előjelei. A külsőleg erősnek látszó szervezetet aláásta egy emésztő kór, mely élete delén, 52-ik évében döntötte kora sirba.

Előljáráóságunk iránta érzett kegyeletét azzal akarta leróni, hogy a fakultás dísztermében állította fel ravatalát, arra ő maga s koszorút helyezett s külön gyászjelentést adott ki. A ravatalnál az ifjúság állott éjjel és nappal díszőrséget. Tanítványai is gyászjelentésben tudatták az egyetemmel és a többi főiskolákkal veszettségüket; koporsójára koszorút helyeztek s szeretett tanáruk nevének megörökítésére a kolozsvári Szeretetháznál 100 kcr. alapítványt tettek.

Kolozsvártt a márcz. 25-én tartott gyászszertartást Dr. *Bar tók* György püspök imával és *Kenessey* Béla igazgató gyászbeszéddel végezték. Örök nyugalomra a megboldogultnak földi maradványai Marosvásárhelytt helyeztettek el, hova tanártársai és tanítványai egy része is elkisérte. Itt *Tóthfalusi* József lelkész imája és a tanítványok nevében búcsuzó *Farkas* Károly theológus beszéde után temettetett el anyai nagyatyja Antal János püspök sirja mellett.

Legyen hű munkája után pihenése csendes! Az cszményeken csüggött álmai váljanak valósággá! Emlékezete pedig legyen áldott!

Halottjainkra való emlékezés szomorú útját járva még csak egy nem rég felhantolt sír is áll elénk, a *Széles Lajos* II. éves bölcsészett hallgató növendékünk sirja. Betegeskedése miatt még februárban kért engedélyt a hazamenetelre s otthon szülői ápoló

karjai között f. é. június 13-án elhunyt. Igen szorgalmas s jó gyekezetű ifjú volt. Ezzel az elismeréssel tartozunk neki.

A lefolyt tanévben nem volt ugyan már intézetünk tagja, ide két évvel ezelőtt még egyik büszkeségünk volt *Dabóczy Ernő* a kit még mint tanfolyamban levő egyetemi hallgatót már tanársegéddé vett maga mellé az egyetem növénytani tanára s a ki praeparatumaival és a tudori szigorlatra írt értekezésével kitűnő szakembernek ígérkezett. Ezt is el kellett temetnünk élete virágjában, valamint *Nagy Bélát*, szintén egyik volt bölcsészethallgató növendékünket. Korábban tértek nyugalomra, mint mielőtt még csak el is fáradhattak volna! Így tetszett az Úrnak!

De legyen „áldott az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, az irgalmasságoknak Atyja és minden vigasztalásnak Istene: hogy minket vigasztal minden háborúságunkban, hogy mi is vigasztalhassunk minden nyomorúságba esteket azzal a vigasztalással, a melylyel minket Isten vigasztal.“ (II. Kor. I: 3—4)

A lefolyt 1900- 1901. tanévre felvételért folyamodott 64 hittan- és 60 bölcslethallgató, összesen 124. Ezek között a theologus ifjak közül régi növendék 36, új 28; a bölcsészethallgatók közül pedig régi 30, új szintén 30. Még a felvételt eszközlő s 1900 aug. 28-án tartott tanárkari gyűlés előtt folyamodványát visszavette 1 újonnan jelentkezett theologus és 1 új bölcsészethallgató; elbírálás alá tehát 122 kérvény került.

Felvétetett összesen 114 ifjú a bennlakásra, a jelentkezett theologusok mind, ellenben a tanári pályára jelentkezettek közül 8 ifjúnak, mint a kiknek elégséges bizonyítványaik voltak, folyamodványa visszaküldetett.

A theologusoknak jelentkezettek és felvettek közül nem iratkozott be s illetőleg el sem jött 3; egy II-od éves theologus beiratkozás nélkül más tanintézetbe távozott; egy pedig, — mint fentebb már említettük, Pokoly András szept. 30-án meghalt. Így maradt összesen 58 theologusunk a négy éven s e létszámmal végeztük a tanévet is, mert igaz, hogy egy I. éves átlépett Október hó folyamán a jogi pályára; de helyére utólagos engedély mellett november elsején egy viszont a tanáriról a theologiai pályára átlépő ifjút vettünk fel.

A hittanhallgatók a következő jótéteményekkel vétettek fel: 200—200 kor. ösztöndíjra, a melyből 100—100 korona convictusi díjat fizettek: 15-en; 200 kor. ösztöndíj s ebből 160 K. ellátási díj fizetéssel: 1; 180 K. ösztöndíj, 100 K. convictusi díjfizetéssel: 1; 160 kor. teljes díjat fizet: 5; 100 kor. kedvezményes díjat 14; 50 kor. kedvezményes díjat: 18; egészen ingyenes 3; egy pedig künnlakó volt.

A kölcsészethallgatók közül pedig 24 fizetett 300 koronát, 5 kétszáz-kétszáz koronát és 18 vétetett fel az állami ingyenes helyekre.

Beiratkozott 58 theologus és 47 tanárjelölt, úgy hogy a létszám 105 volt s ez az év végére csak Széles Lajos elhalálózásával apadt le 104-re. Igaz ugyan, hogy a bölcsészethallgatók közül is kettő átment a jogi pályára s így intézetünkől eltávozott; valamint eltávozott részint nevelőségre, részint katonai szolgálata teljesítésére még 5 ifjú, helyük azonbanazonnal betöltetett újabb kérvényezők által.

A theologus ifjak közül a nagy-enyedi Bethlen-kollegiumtól járó ösztöndíjakban:

Lovass Aladár, Magyar Árpád IV. éves;

Bartha János, Bedő Ödön, Máthé Gyula, Osváth Lajos, Tóth Gyula III. éves;

Csiki István, Farkas József, Izsák Aladár, Kiss Albert, Kónya Kálmán, Márton Árpád, Megyaszai Mihály, Takács József II. éves;

és Tóth János (180 kor.) I. éves theologus ifjak részesültek.

Ezeken kívül a tanári kar a múlt évről megmaradott pályadíjából 200 kor. ösztöndíjban részesítette Csutak István I. éves theologust; az egyházkerület Méltóságos Igazgató-Tanácsa pedig a tanári kar megkeresésére szives volt a Horváth Paula-alapítvány kamataiból négy, egyenként 100—100 koronás ösztöndíjat bocsátani rendelkezésre, a melyeket Demény Miklós, Gecse Albert, Jancsó Albert és Koncz Ferencz I. éves theol. ifjak kaptak meg.

Egy IV. éves hittanhallgatót mindjárt az év elején kénytelenek voltunk segédlelkészi teendőik végzésére kibocsátani, termé-

szetesen azzal a kötelezettséggel, hogy félévi szigorlatait tartozik letenni, ellenkező esetben a félévek nem számíthatnak be tanulmányi éveibe. A székelyudvarhelyi segédlelkészre kibocsátott Sebestyén Sándor az első félévről meg is felelt kötelezettségének, a második félévről szeptember elején teendő szigorlatot.

Az első félévi szigorlatok letétele után a tanúsított szorgalomhoz és magaviselethez képest a jótétemények némileg módosultak a felvétel alkalmával történt kiosztáshoz képest, a menyinyben a 160 koronát fizetők között csak 1 maradt, ellenben a csak 100 koronát fizetők 5-tel emelkedett, az 50 koronát fizetők pedig 4-gyel, ingyenes lett még kettő.

A bölcsészethallgató tanárjelöltek közül a 18 állami ingyenes helyre a nagymélt. vall. és közoktatásügyi miniszter ur a következő ifjakat nevezte ki:

Barthos Indár (II.), Batta István (II.), Darvai István (IV.), Fehér Gábor (III.), Gál Jenő (II.), Győre János (III.), Kónya Gyula (II.), Kutasi Károly (II.), Loisch János (III.), Mockovcsák János (III.), Orbán Elek (III.), Osváth Ferencz (III.), Róth Ágoston (II.), Sándor Pál (II.), Szatmári Jenő (III.), Szegedi Dezső (III.), Széles Lajos (II.) és Varga János (IV.).

Miután azonban e jótéteményes ifjak közül Fehér Gábor meghalt, Loisch János és Mockovcsák János pedig a tanárképezdei 800—800 koronás ösztöndíjat kapták meg, az így megüresedett három helyre a II. félév elején történt felterjesztés folytán Ady Lajos (I.), Báthori József (I.) és Varga Gábor (III.) éves ifjak neveztek ki a kultuszminiszter ur ó Nagyméltósága által.

Az ösztöndíjakért, valamint az állami jótéteményes helyekért minden évben újból külön kell kérvényezni; a kik azonban már egyszer ezeket megkapták, lehetőleg mindaddig élvezetükben hagyatnak, s illetőleg azokra újból felajánlatnak, a míg csak rájuk érdemtelenné nem teszik magukat.

A miniszteri magas rendelet értelmében az állami jótéteményes helyeken levő tanárjelöltek mindenben az internátusi fegyelmi szabályok alá tartoznak s az Előljáróság a fakultás igazgatója útján minden semesterben ellenőrzi az illetők tanulmánybeli előhaladását is, a mennyiben az ifjak tartoznak félévenként kollokválni és erről indexeiket az igazgatónak bemutatni, a ki vi-

szont az Elöljáróságnak teszi meg e tekintetben jelentését. Ujabban kimondatott az is, hogy azoktól a jótéteményesektől, a kik a II-ik év végén köteles alapvizsgát vagy mindjárt az év végén, vagy legkésőbb szeptember elején le nem teszik és nem igazolják, a jótétemény elvétetik s helyükre azonnal mások terjesztetnek fel kinevezés végett. Az ingyenes helyekre mindenkor csak oly ifjak ajánlhatnak fel, a kik már legalább egy félévet töltöttek magában az intézetben, hogy így a felajánlással, tapasztalt előmenetelük és magaviseletük alapján, a tanári kar s illetőleg Elöljáróság mintegy felelősséget vállalhat további előhaladásuk és tisztességük magaviseletük iránt.

Az ifjúság szellemi *előmenetelére* a félévi szigorlatok eredményéből lehet következtetni.

A theologus ifjak *első* félévi szigorlatai 1901. januárius folyamán, a *második* féléviéik pedig május 18—június 18. napjain tartattak meg.

Az *első félévben* általános *jeles* osztályzattal tett szigorlatot 13, általános *jó*-val 17, *elégséges* eredménnyel 18. Szigorlatot tett volt 48 ifjú. Egy vagy több tárgyból különböző okok miatt nem kollokvált a IV. éven 3; a III. éven 4, a II. éven 2 s az I. éven 1, a kik azonban a tanári kartól nyert engedély alapján később, egy negyedévesnek a kivételével, mind le tették szigorlataikat.

A második félévben általános *jeles* 8, általános *jó*: 18. *elégséges*: 25; egy vagy több tárgyból nem állott szigorlatra 5, a kik a jövő tanév elejére kaptak engedélyt pótszigorlatra.

A kollokviumok előtt eltávozott 2, az egyik a posta-távirdai pályára; a második talán egyebütt fogja folytatni a theológiát, de nem jelentette be.

A pályatételek, a melyek részint a Telekianumból, részint a Szász Domokos és a Nagy Péter-féle alapítványok kamataiból jutalmaztattak s még az 1899—1900. tanév végén kihirdetettek, a következők voltak:

1. A bibliai tudományok köréből:

Pál apostol élete és működése az Apost. Cselek. és saját levelei alapján.

Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 korona.

2. A systematika theológiából

„Grundriss der Dogmengeschichte von Dr. A. Dorner. Berlin. Verlag Georg Reimer“ című munka első részének (1—239 l.) részletes ismertetése az utolsó §-nak (221—239 l.) szabatos műfordításával. Jutalma a gr. Teleki és Szász Domokos-alapból 100 kor.

3. Az Egyetemes keresztyén egyháztörténetből

A magyarok megtérítése.

Jutalma a Szász D.-alapból 70 korona.

4. Az egyházjogból:

A presbyterium felállítása és fejlődése, jelenlegi jog- és hatásköre a magyarországi ev. ref. egyházban.

Jutalma a Dr. Kádár János igazg. tan. titkár úr adományából 100 kor.

5. A gyakorlati theologia köréből

a) A bibliai történetek, mint népiskolai vallástanítási anyag; e történetek módszere és példaképen dolgoztassék ki valamelyik bibliai történet gyakorlati tanítás alakjában. Jutalma 50 kor.

b) Istentiszteletünk alkatrészeiről, megfelelven e kérdésre is, mostani homiletikai és symbolikus istentiszteleteink keretébe, mely istentiszteleti alkatrészek volnának még szervesen beilleszthetők? Jutalma 50 kor.

c) Egyházi beszéd szabadon választott alapige szerint. Jutalma 50 kor.

d) Predikáció műfordítás német vagy francia nyelvből. Jutalma 40 kor.

e) Legjobb predikáció előadásért (nyílt pályázat. Jutalma 20 kor.

6. A bibliai nyelvekből szóbeli nyílt pályázatra

A Genesis a héberből és I. II. Korinth. levél a görögből. Int. a Szász D.-alapból 70 kor.

7. A héber nyelvből az I. éves theologusok közt legtöbb előmenetelt tanúsító jutalmazásása 32 kor.

8. A legjobb harmonium-játszónak jutalma 70 kor.

A tanári kar 1901. június 5-én tartott gyűlésében határozott a szaktanárok bírálatai alapján a beérkezett pályaművek felett; a jutalmazásra érdemeseknek tartott munkák jeligés leve-

leit itt bontotta fel, majd a június 6-án d. u. tartott évváró ünnepélyen hirdette ki az eredményt és osztotta ki az összes jutalmakat.

Pálya- s illetőleg szorgalomdíjakat nyertek *Tóth Gyula* III. éves theologus a bibliai tudományok, az egyházjog, a gyakorlati theologia és az egyházi beszédre kitűzött pályakérdésekért 220 koronát; ifj. *Bartók György* I. éves theologus a systhematika theológiából kitűzött kérdésért és az egyházi beszéd műfordításáért 120 koronát; *Megyaszi Mihály* II. éves és *Szolga József* I. éves theol. az egyháztörténelmi kérdésért 40, illetőleg 50 koronát; *Lovass Aladár* IV. éves egyházi beszédért 50 koronát; *Gyenge János* I. éves egyházi beszéd francziából való műfordításért 20 kor.; *Gyárfás Sándor* I. éves praedikáció előadásért 20 kor.; *Izsák Aladár* a héber- és görögnyelvi pályázaton 70 kor.; *Demény Miklós* I. éves mint legjobb hebraista 32 kor.; *Szabó András* IV. éves a harmoniumon tett előmenetelért 70 kor.; *Bálint Ferencz* III. és *Kiss Albert* II. éves theologusok pedig 24 -24 kor. szorgalomdíjban részesültek.

A gyakorlati theologia köréből az „Istentiszteletünk alkaterészeiről“ stb. czimű pályatételre beérkezett egy műnek a pályadíj nem volt kiadható.

Pálya- és szorgalomdíjakban összesen 740 kor. osztatott ki.

Az önképzőkori pályázatokról és jutalmakról alább leendő szó.

A *tanárjelölt* ifjak szintén komoly munkásságot fejtettek ki. Elég csak arra rámutatnunk, hogy a lefolyt tanévben ismét hárman kapták meg a 800—800 koronás tanárképezdei ösztöndíjat; u. m. *Loisch János*, *Mockovcsák János* és *Müller Ede*; úgy hogy a bennlakó tanárjelöltek közül ily ösztöndíjban részesültek: *Fodor János*, *Kliment Jenő*, *Loisch János*, *Mockovcsák János*, *Müller Ede* és *Nagy Elemér*; 600 koronás kari ösztöndíjat élvezett *Nagy Ödön* és *Boda Lajos*, míg a *Ferencz József* Erzsébet-alapítványból 600 kor. kapott *Görög Ferencz*. Ösztöndíjakat kaptak tehát 9-en, míg 18 ifjú az állami ingyenességet élvezte.

Kliment Jenő és *Gaál Jenő* a latin pályatétel műfordításával nyertek 60—60 koronát az egyetemi pályázaton; *Fodor János* a magyar nyelvészetből nyert 120 kor. pályadíjat s ugyan-

csak ő részesült a Magy. Tud. Akadémia könyvjutalmában; *Gretzmacher Jenő* I. é. bölcsészethallgató pedig az Orsz. Magy. Gyorsíró egyesület versenyén második fokon könyvjutalmat nyert perczenkénti 180 szótaggal. Megszerezte a gyorsírás tanítói oklevelét.

Az internátus egész ifjúságának erkölcsi magaviselete általában kielégítő volt. Fegyelmi ügyben az egész tanév alatt csak egyetlen ülést kellett tartanunk.

Az egészségi viszonyok is *meglehetősek* voltak. Intézetünk éveken volt kezelő orvosa *Dr. Imreh Domokos* még a tanév megnyitla előtt megvált tőlünk a mennyiben Székely-Udvarhelyre választatott meg igazgató-főorvosnak. Helyére előljáróságunk *Dr. Parádi Ferencz* egyetemi tanársegédet választotta meg intézeti orvossá, a ki elődjéhez hasonló gondossággal és szakavatottsággal kezeli az előforduló kisebb-nagyobb bajokban ifjainkat.

A tanév megnyitó- és az évzáró ünnepélyen kívül intézeti nyilvános ünnepélyeink voltak október 31 én a reformáció emléknapján, a mikor *Kenessey Béla* igazgató mondott beszédet és márczius 15-én, a mikor még benső hévtől lelkesen *Molnár Albert* b. e. kartársunk ragadta magával a hallgatóságot.

Az előző években megtartott *protestáns esték* most is szép közönséget vonzottak s tanárkarunk tagjai ezeken felolvasásaikkal, előadásaikkal tevékeny részt vettek.

Végül még meg kell említenünk, hogy a néh. Molnár Albert elhunytával megüresedett gyakorlati theologiai tanszék egyelőre helyettesítéssel látatott el, *Kenessey Béla*, *Pokoly József* és *Nagy Károly* tanárok bizatván meg az egyes tárgyak előadásával. E helyettesítés még a jövő tanévben is tartani fog.

Évi történetünk nem sok. Bár még kevesebb lett volna egyes eseményekkel! A múzsák csak csendes, történet nélkül való helyeket szeretnek s ott keresik fel csak az embereket. Nyugodt, lépésről-lépésre menő hódító és építő munka lehet csak eredményes. A kötelesség teljesítés nem jár zajjal és dobveréssel.

Adja Isten, hogy intézetünk mindig ilyen értelemben legyen történet nélkül való!

III.

A fakultás előljárósága és tanári kara.

1. A fakultás előljárósága.

A fakultás az erdélyi ev. ref. egyházkerület által tartatván fenn s annak tulajdonát képezvén, mint ilyen, annak kormányzata és felügyelete alatt áll.

A közvetlen kormányzás és főfelügyelet a fakultás törvényei értelmében a püspökre s illetőleg annak helyettesére és az egyházkerületi közgyűlés által választott fő- és aligondnokokra és a tanári karra van bízva, a kik együtt alkotják az intézet előljáróságát.

Az előljáróság elnöke: Dr. *Bartók György* erdélyi ev. ref. püspök.

Helyettes elnök: *Kenessey Béla*, egyh. ker. közfőjegyző.

Főigazgató: Dr. *Vályi Gábor*, tud. egyetemi ny. r. tanár, igazgató-tanácsi elnök-helyettes.

Aligondnokok: Dr. *Szádeczky Lajos*, tud. egyetemi ny. r. tanár, a Magy. Tud. Akadémia I. tagja, az Erdélyi Múzeum-Egylet bölcsészettörténeti szakosztályának titkára, a kolozsvári ev. ref. egyházközség presbytere stb.

Hory Béla Kolozsvármegye árvaszéki elnöke, a kolozskalotai ev. ref. egyházmegye gondnoka, a kolozsvári ev. ref. egyház presbytere, az Erd. Irod. Társ. rend. tagja stb.

Előljárósági jegyző: *Pokoly József*, theol. ny. r. tanár.

2. A fakultás tanári kara.

Kenessey Béla igazgató, tanító- és új szövetségi irodalomtörténetet és ó- és újszövetségi biblicátheológiát; egyházkerületi

közfőjegyző, a Magy. Orsz. Ref. Egyh. Közalap-Végrehajtó-Bizottság előadója, az Egyetemes tanügyi bizottság tagja, az Orsz. Prot. Árvaegylet, a Magy. Prot. Irod. Társaság, az Erd. Múzeum-Egylet, a Szabad Lyceum és a Mária Dorothea-egyesület választmányi tagja. Tanár 1884 óta. Szerkesztője a Prot. Árvaházi Képes Naptárnak. Czikkei, felolvasásai az Erdélyi Prot. Lapban jelentek meg. E tanévben helyettesként tanította a homiletikát és vezette a hom. seminariumot.

Dr. Kecskeméthy Csapó István, az ó- és újszövetségi írásmagyarázat és a hébernyelv ny. r. tanára. Tanár 1895 óta. Rendes és választmányi tagja a Magy. Prot. Irod. Társaságnak, az Erdélyi egyházi értekezletnek, a Lorántffy Zsuzsánna jótékony nőegyletnek, a ref. Ifjúsági és a budai nőegyletnek, rendes tagja a Magyar Történelmi társulatnak. Szerkesztette a „Kis Tükör“ népies vallásos heti lapot és a »Koszorú«-t, mint a Magy. Prot. Irodalmi Társ. kiadványát.

Pokoly József, az egyháztörténelem ny. r. tanára, egyet. konventi r. tag, a Magy. Prot. Irod. Társ. alapító s a Magy. Történelmi és a Szepesmegyei történelmi társulat rendes tagja, választmányi tagja az erdélyi egyházi értekezletnek, a fakultás könyvtárnoka, az ifjúsági énekés zeneegylet tanár-elnöke; tanár 1895 óta. Nagyterjedelmű történelmi tanulmánya jelent meg Szolnok-Doboka vármegye monographiájának I. kötetében „A vármegyei intézmény története 1301—1886.“ czimmel. I—IV. fejezet 253—540 ll. 4.“ Czikkei a Prot. Egyh. és Isk. Lapban és a Prot. Szemlében jelentek meg. Helyettesként tanította a cura portoralist

Nagy Károly, a sythematika-theologia és vallásbölcészlet ny. r. tanára, a tanári szék jegyzője, az erdélyi egyházkerület egyházi értekezletének titkára, az' ifj. önképző-kör tanár-elnöke. Tanár 1895 óta. Az Erdélyi Prot. Lap és a »Vasárnap« szerkesztője, tagja az Erdélyi Múzeum-Egyletnek, s jegyzője az Emke igazgatóságának Helyettesként tanította a liturgikát.

Borsay Samu a honvéd zenekar karmestere, a zene- és ének s zeneelmélet óraadó tanára. Tanár az intézetben 1897 óta.

IV.

A theologiai szakon végzett tananyag.

1. *Az új szövetségi irodalomtörténet*: Általános bevezetés, az új szövetségi összes könyvek, apokryphék és kanon történet. I. és II. éveseknek heti 3 órán.

2. *Az újtestamentumi biblica theologia*: Általános bevezetés, Jézus vallása, a zsidó-keresztyénség, a páli theologia, a Hébererekhez írott levél tanrendszere és a jánosi theologia. III. és IV. éveseknek heti 3 órán.

3. *Liturgika*: elvi rész; az istentisztelet alkatelemeiről s az istentiszteletről mint szerves egészből szóló rész. I. és II. éveseknek heti 2 órán.

4. *Cura pastoralis* elvi és anyagi rész. III. és IV. éveseknek heti 2 órán.

5. *Homiletikai* III. és IV. éveseknek heti 2 órán.

6. *Homiletikai seminarium* a III. és IV. évesekkel heti 2 órán.

7. *Szónöklati gyakorlatok* I. és II. évesekkel heti 1 órán.

8. *Hébernyelv*: Alak- és mondattan: I. éveseknek heti 3 órán.

9. *Új testamentumi exegesis*: Ap. Csel. XIX—XXVIII. és Galata levél. I—IV. éveseknek heti 3 órán.

10. *Ó testamentumi exegesis*: Példabeszédek XX—XXVII. feje. II—IV. évesek heti 3 órán.

11. *Egyetemes egyháztörténet*: Az egyház megalakulásától a reformációig. I. és II. éveseknek heti 3 órán.

12. *Magyar prot. egyháztörténet*: A reformációtól I. Ferenczig. III. és IV. éveseknek heti 3 órán.

13. *Nemzetgazdaságtan*. Általános tanok. I—IV. éveseknek az I. félévben heti 2 órán.

14. *Theologiai encyclopaedia*: Fogalma ; a theologia ; a vál-
lás lényege és jogosságja ; Különös rész. I. és II. éven heti
3 órán.

15. *Keresztyén hittan*: bevezetés ; alapvető és elemi rész ;
az Atya-Fiu-Szent Lélek oekonomiája. III. és IV éven heti 5 órán

16. *Egyházi ének* I—IV. éveseknek heti 2 órán.

17. *Zene* heti 4 órán I—IV. éveseknek, zongora és harmo-
nium gyakorlatok.

Ezeken kívül a theologusok a Ferencz József-tudomány egye-
temen heti 10—11 óra számig hallgattak: neveléstant, nevelés-
történetet, bölcsészetet, irodalom történetet, vagy hazai és világ
történelmet és a kötelezett tantárgyakból (bölcsészet és nevelés-
tan) kollokváltak.

V.

Alap- és lelkészképesítő vizsgák.

Az alapvizsgára, mely 1900. szept. 10-én tartatott meg, 8 ifjú jelentkezett, a kik közül általános jeles osztályzatot nyert 1, jót 5, elégségest 2.

A lelkész-képesítő vizsgák 1900. szeptember 12-én a következő eredménnyel folytak le :

Az első lelkész-képesítő vizsgára előállott egy végzett theologus, a ki általános jeles eredménnyel vizsgázott.

A második vizsgát 5 segédlelkész tette le, és pedig ketten jelesen, 2 jóval és 1 elégséges eredménnyel.

Az 1900. decz. 17-én megtartott rendkívüli alap és lelkész-képesítő-vizsgálaton az alapvizsgát egy másod éves végzett ifjú tette le elégséges eredménnyel ; míg úgy az első-, mint a második képesítő vizsgára 1---1 ifjú állott s mind a kettő *jó* osztályzatot nyert.

Az 1900. szeptemberében tartott vizsgák alkalmával *Teleki Mózes* képesített elemi iskolai tanító a romániai missio területére jogosító minősítéssel tett levita-missionáriusi vizsgát a biblia-ismertetésből, az egyházjogból, a liturgikából, a homiletikából és a katechetikából, miután előbb írásbeli dolgozatképen egy biblia-magyarázatot dolgozott ki. Nyert bizonyítványa és jogosítványa Románián kívül azonban sehol sem érvényes.

VI.

A fakultás könyvtára.

A lefolyt tanévben is könyvtárunk ajándékok és vétel útján gyarapodott és pedig a két czimen való gyarapodás 376 mű 469 kötet, illetőleg füzet.

1. vétel által	.237 mű	280 köt.	illetőleg füzet.
2. ajándék útján	.139	189	

Ajándékozta k :

Lakatos Sámuel	53 mű	83 kötet,	illetőleg füzet.
Monóí ref. egyház	1	1	
Bartha János	4	4	
Borsay László	1	1	
Osváth Lajos	1	1	
Tóth Gyula	7	7	
Matolcsy László	1	1	
Szádeczky Béla,	1	1	
Tuba Lajos	12	20	
Killyén Sándor	20	20	
Domokos Antal	3	6	
Krupecz István	1	1	
Kenessey Béla	1	1	
A Nm. Vallástígyi Miniszter ur	1	1	
Demjén Márton	1	1	
Zsilinszky Mihály	1	1	
Pokoly József	9	18	
Dr. Erdélyi Pál	1	1	
Iskolai értesítők	20	20	

Ezen ajándékokon kívül a Mélt. Igazgató tanács a fakultás könyvtárának ajándékozta gazdag tankönyvtárát, a mely azonban még nem vétetett át s így csak a jövő évre tehetünk róla jelentést.

A könyvtár törzsállománya 8651 mű 13608 köt. illetőleg füzet. Gyarapodásra fordított 1247 korona 26 fillér.

A könyvtár *Pokoly* József tanár kezelése alatt áll s teljesen szakszerűleg van rendezve.

VII.

Bennlakás és convictus.

Az internátus jelenleg már 120 ifjú befogadására van felszerelve s e célra 4 hálóterem, 10 nappali dolgozó szoba, ebédlő- s játék- és olvasóterem áll rendelkezésre.

A convictusi ellátás magának az intézetnek házi kezelése alatt van. Az anyag bevásárlására és a főzésre főtiszt. özv. *Szász Domokosné* úrasszony elnöklete alatt egy női bizottság ügyel fel, a mely hetenkint váltakozva 2—2 tagja által gyakorolja az ellenőrzést. E bizottság tagjai: *Asztalos Jánosné*, *Dávid Antalné* (alelnök), *Fekete Gáborné*, *Geréb Mártonné*, *Grätz Mórné*, *Herepei Gergelyné*, özv. *Inczédy Sámuelné*, özv. *Fokszman Nándorné*, dr. *Kecskeméthy Istvánné*, *Kiss Sándorné*, *Kozma Ferenczné*, özv. dr. *Lengyel Dánielné* (titkár), özv. *Molnár Albertné* (alelnök), *Nagy Károlyné*, *Fokoly Józsefné*, *Régeni Györgyné*, özv. *Szász Lajosné*, özv. *Veress Sándorné* és *Velle Sándorné*.

Előljáróságunk meleg hangú levélben fejezte ki hálás köszönetét azért a gondos, odaadó, fáradhatatlan buzgokodásért, a melyet a női bizottság tagjai a convictus érdekében kifejtettek s jövőre is felkérte a szives közreműködésre.

A gazda-gondnoki teendőket ez évben is szokott buzgóságával dr. *Kádár János* igazgató-tanácsi titkár úr végezte. Az általa vezetett s az igazgató által felülvizsgált számadásokból a következő adatokat állítottuk össze

Sorszám	Az egyes számlák ezime	Bevétel		Kiadás	
		K.	f.	K.	f.
1	Pénztár maradék számla. . .	1332	24	—	—
2	Egyházkerületi pénztár számla	22900	—	—	—
3	Konviktus fenntartási számla..	11032	04	16773	25
4	Személyzet javadalmi számla. . .	80	—	3699	42
5	Házfenntartási számla	—	—	3407	39
6	Fűtési számla . . .	224	98	4231	06
7	Világítási számla	—	—	15/5	45
8	Könyvtár számla	—	—	1400	—
9	Vegyes számla . .	—	—	29	86
10	Felszerelési számla	—	—	3020	96
11	Házbér-számla	2630	—	—	—
	Összesen .	38199	26	34077	39
	Pénztármaradék.	—	—	4121	87

A tápintézet szept. 8-án nyílt meg és június 19-én zárt be.

VIII.

Ifjúsági egyletek.

Az ifjúsági „*Önképzőkör*“ 1900 november 11-én alakult meg *Nagy Károly* felügyelő tanár elnöklete alatt, ki ez évben is buzgó vezetője volt az *Önképzőkör* szellemi életének. Megválasztattak *Márton* Árpád II. é. th. elnöknek; *Kiss* Albert II. é. th. alelnöknek; *Ravasz* László I. é. th. titkárnak; *Izsák* Aladár II. é. th. főjegyzőnek; *Zakariás* Ödön tj és *Simon* Gábor th. aljegyzőknek *Bartha* János III. é. th. pénztárnoknak és *Farkas* Károly IV. é. th. ellenőrnek. Választmányi tagok lettek: Nagy Ödön, Gál Jenő, Széles Lajos, Rákosi Dezső, Szalay Béla és Dali István. A tagok száma év elején 43 volt. Ebből meghalt egy, eltávozott 5, maradt év végére: 27.

Évközben tartott a kör 8 rendes, egy rendkívüli, 3 választmányi, és 2 diszülést. 1900 decz. 8-án nyilvános diszüléssel ünnepelte a kör Vörösmarty Mihály születésének 100-dik évfordulóját, melyen közreműködött az Ének és Zene-egylet, *Márton* Árpád elnöki megnyitó és záróbeszéddel, *Ravasz* László emlék beszéddel, *Farkas* Károly és *Izsák* Aladár szavallatokkal. 1901 márczius 10-én b. e. *Szász Domokos* püspök emlékezetére tartott diszülést, melyen imát *Márton* Árpád, alkalmi beszédet pedig ifj. *Bartók* György mondott. Szavalt *Gyárfás* Sándor.

A rendes üléseken dolgozataikkal közreműködtek: *Kiss* Albert (év megnyitó ima) *Márton* Árpád (székfoglaló beszéd), Fehér éjszakák (elbeszélések), műfordítások) *Ravasz* László (műfordítások némethől prózában és versben, Mefisztó és Luczifer cz. értekezés) és *Bartók* György (szabad előadás a francia prot. theol. irodalomról. Szavaltak: *Farkas* Károly, Gál Jenő, *Márton*

Árpád, Ady Lajos, Simon Gábor, Koncz Ferencz és Gyárfás Sándor. Birált Szolga József.

Zárt pályázat ez évben kettő volt. Egyik a Vörösmarty emlékbeszédre, másik évszáró imára. Az elsőt *Ravasz* László, a másodikat *Tóth* Gyula nyerte el.

A kör ez évben a következő jutalomdíjakat adta ki: Theologiai és szépirodalmi értekezésért 20 korona jutalmat nyert *Ravasz* László. Szép prózával és verssel, szavatatával és predikációjával 30 koronát nyert *Márton* Árpád. Évszáró imáért a Hory Béla alaptól egy arany jutalmat kapott *Tóth* Gyula és szorgalmáért 10 koronával jutalmaztatott: *Szolga* József.

A pályadíjakat az önképzőköri tagsági díjak feléből, az alapítke kamatainak 50%-ából, a Hory-alap 1 arany kamatából, Nagy Károly felügyelő tanár 10 s az elnök és titkár 5—5 korona adományából fedezte a kör.

A pénztár állapotát illetőleg az összes vagyon 264 korona 66 fillért tesz ki, melyből takarékpénztárban 198 kor. 76 fillér, készpénz, a kör pénztárában 16 kor. 90 fillér és tagsági díjakból hátralékban van 49 korona.

Az ifjúsági *ének- és zene-egylet* alakuló közgyűlése 1900 szept. 12-én volt *Pokoly József* felügyelő tanár vezetése alatt. Elnökké és pénztárnokká választott Farkas Károly, jegyzővé Tóth Gyula, ellenőrré Máthé Gyula, karnagygyá és szertárosá Mockovcsák János; választmányi tagoknak: Farkas József, Kónya Kálmán, Nagy Ödön és Simon Gábor. Vagyon állás 443 Kor 33 fill. Szertár és hangjegytár értéke 231 Kor. 04 fill. Az egylet közreműködött a reformáció emlék ünnepén, a Szilágyi Sándor emléktábla leleplezésén, a lelkészavatási ünnepen, néh. Szász Domokos siremlékének leleplezési ünnepén, a Vörösmarty emlék-ünnepen, márczius 15-én, a Bethlen szobor alapra rendezett matinéén, egy nagy Bethoveni oratorium előadásán s rendezett egy házi hangversenyt, melynek jövedelmét saját alapja gyarapítására fordította. Az énekarnak volt az év végén 36, a zene-karnak 9 tagja. Az egylet hálás köszönetét tolmácsolta az évszáró ünnepélyen *Borsai Samu* ének- és zenetanárnak odaadó buzgó vezetéséért és *Kelemen Lajos* tanárjelöltnek, a ki a hangszertárt egy fuvalával ajándékozta meg.

Az ifjusági egyesület, melynek célja, minthogy ez az egyedi egyesület az intézetünk kebelében, mely az ifjuság minden egyes tagját magába foglalja, az intézeti, a testületi szellem, a baráti, collegialis érzület megteremtése, ápolása és fenntartása, 1900. szept 18-án tartotta alakuló gyűlését. A tisztikar tagjai lettek

Lovass Aladár elnök, Szathmári Jenő alelnök, Márton Árpád főjegyző, Ravasz László aljegyző, Lengyel Endre pénztáros, Bedő Ödön főlapfelügyelő és játéktér felügyelő, Császy László, Mockovcsák János, Nagy Géza, Péter Gerő, Széles Lajos és Zsák Zoltán allap-felügyelők, Fehér Gábor, Kliment Jenő, Kónya Kálmán, Loisch János, Nagy Elemér és Tóth Gyula választmányi tagok.

Év folyamán a tiszti karban, hol vélemény eltérések, hol elfoglaltság miatt lényegesebb változások történtek, melynek folytán elnök lett Szathmári Jenő, főjegyző Tóth János s miután az egyesület átvette a nt. Igazgató úrtól a játéktér és tekepálya kezelését: játék terem felügyelővé előbb Gál Jenő, ennek lemondása után Osváth Gyula választatott meg, tekepálya felügyelővé Takács József. A többi tisztviselők megmaradtak, az alelnöki és aljegyzői tisztt nem töltetett be.

Az Egyesület évfolyamán tartott 9 rendes, 5 rendkívüli és 13 választmányi gyűlést.

Az olvasó terembe a következő lapok jártak: *az egyházi lapok közül*: Erdélyi Prot. lap, Debreczeni Prot. lap, Protestáns Egyház és Iskola, Kis Tükör, Protestáns lap, Sárospataki lapok, Téli Ujság, Protestáns Szemle, Keresztyén Evangelista, Közművelődés, Ébresztő. b) *Ifjusági lapok közül* Budapesti Egyetemi Lapok, Kolozsvári Egyetemi Lapok, Közlöny. c) *Szaklapok közül*: Tanár egyesületi Közlöny, Magyar Kritika, Magyar Paedagogia, Magyar Nyelvőr, Természettudományi Közlöny, Philologiai Közlöny, Századok, XX. század, Urania. d) *Szépirodalmiak*: Vasárnapi Ujság, Ország-Világ, Uj Idők. e) *Élcz lapok*: Borsszem Jankó, Kakas Márton, Fligende Blätter. f) *Napilapok közül*: Pesti Hírlap, Budapesti Hírlap, Magyarország, Egyetértés, Budapesti Napló, Magyar Szó, Magyar Hírlap, Ellenzék, Ujság és több vidéki lap, úgy, hogy 45—50 lapot járatott az egyesület.

Az évi működés legkiemelkedőbb mozzanata egy szépirodalmi könyvtár megalapítása. Az egyesület meglevő tőkéjéből 400 koronát fordítottak e célra s azon kívül minden tag 1—1 koronával járult a megalapításhoz. A bevásárlás útján szerzett könyvek 240 kötetet tesznek. E könyvtárnak adományozott Özv. Molnár Albertné úrnő körülbelől 300 kötetet. A könyvtár kezelésével: Kónya Kálmán fő- és Koncz Ferencz alkönyvtárosok voltak megbízva.

Ez egylet rendezte az okt. 6-iki, okt. 31-iki, márcz. 15-iki ünnepélyeket. 1901. május 13-án a Bethlen Gábor szobor-alap javára rendezett egy nagyobb szabásu matineeét és táncestetélyt, mely 380 korona tiszta jövedelmet hozott a szobor-alapnak. Junius 4-én pedig szokásos évi tavaszi multságát tartotta meg.

A lefolyt tanévben alakult meg ifjaink között az u. n. *Theologus kör*, a melynek megalakítását azok az ügyek tették szükségessé, a melyek a többi hazai prot. theológiákkal való érintkezés és összeköttetés fenntartására vonatkoznak.

A Theol. Kör tisztikara a következőképen alakult meg: Elnök: Magyar Árpád IV. é. Alelnök: Tóth Gyula III. é. Titkár: Bitai Géza IV. é. Pénztárnok: Bedő Ödön III. é. Jegyző Farkas József II. é. Lapszerkesztő: Márton Árpád

A kör, mint még ifjú egyesület, természetesen nagyobb munkakört nem ölelhetett fel; de a kezdet nehézségeit igyekezett legyőzni, úgy, hogy most már teljesen szervezve, jóváhagyott és megerősített alapszabálylyal folytathatja majd a kijelölt téren működését. Mint jelentős mozzanat említhető fel, hogy a kör 6 kiküldött képviselője által résztvett f. évi febr. hó 11. és 12-én Bpsten tartott orsz. prot. heologus-konferencián, honnan a kiküldöttek lélekemelő és tanulságos tapasztalatokkal tértek vissza. A kör vagyona csupán abból a 114 koronából áll, mely a tagsági díjából befolyt, de a melyből az Ifj. Egylet pénztárából felvett 80 korona kölcsönösszeget törlesztette le, és így a pénztári állás: 34 korona.

IX.
Statistikai adatok.

I

A) Theologiai tanfolyam	A fõlvettek száma	Nyelv.smeretre				Evekben ki-maradt	Év végén volt
		csak magyarul beszélt	magyarul és németül beszélt	magyarul és oláhul	magyarul, németül és egyéb nyelven		
I. évfolyamban . . .	24	16	1	3	1	3	21
II. évfolyamban . . .	17	16	—	1	—	—	17
III. évfolyamban. . .	9	9	—	—	—	—	9
IV. évfolyamban. . .	9	8	—	1	—	—	9
Összesen.	59	49	1	5	1	3	56
B) Bölcsészeti hallgatók							
I. évfolyamban . . .	16	8	6	1	1	—	16
II. évfolyamban . . .	12	8	1	3	—	—	12
III. évfolyamban. . .	14	7	3	1	1	2	12
IV. évfolyamban. . . .	5	5	—	—	—	—	5
Összesen.	47	28	10	5	2	2	45

A növendékek mindnyájan ev. ref. vallásúak voltak, csak a bölcsészethallgatók között volt 9 ág. h. ev. vallású.

Nemzetiségre nézve mind magyarok.

II.

A) Theologiai tanfolyam	A növendék életkorát tekintve volt						
	19 éves	20 éves	21 éves	22 éves	23 éves	24 éves	24-nél idősebb
I. évfolyamban	4	3	10	4	—	—	—
II. évfolyamban	—	2	3	11	1	—	—
III. évfolyamban.	—	—	—	4	3	1	1
IV. évfolyamban.	—	—	—	—	5	3	1
Összesen	4	5	13	19	9	4	2
B) Bölcsészethallgatók							
I. évfolyamban	8	6	2	1	—	—	—
II. évfolyamban	2	5	—	2	3	—	—
III. évfolyamban.	—	—	4	3	5	1	—
IV. évfolyamban..	—	—	—	—	3	2	—
Összesen..	10	11	6	6	11	3	—

III.

A) A theologiai tanfolyam hallgatóinak szülei között van foglalkozásra nézve	I.	II.	III.	IV.	Összes
	é v e s e k				
Lelkész	7	2	3	2	14
Tanár	—	—	—	—	—
Tanító .	2	3	2	2	9
Gazdatiszt	—	—	—	—	—
Tisztviselő	1	1	—	—	2
Kereskedő	—	—	—	—	—
Iparos .	5	1	1	1	8
Földmives	6	10	3	4	23

B) A bölcészeti tanfolyam hallgatóinak szülei között van foglalkozásra nézve	I.	II.	III.	IV.	Összes
	é v e s				
Lelkész	1	5	2	2	10
Tanár	3	1	1	1	6
Tanító	3	3	2	—	8
Gazdatiszt.	—	—	—	—	—
Tisztviselő	—	2	3	1	6
Kereskedő	—	—	—	—	—
Iparos	4	—	2	1	7
Földmives.	5	1	4	—	10

IV.

A) A theologiai tanfolyamra	Egyházkerületek szerint volt				
	erdélyi	duna- melléki	dunán- tuli	tiszán- inneni	tiszán- tuli
I. évfolyamban	19	—	—	—	2
II. évfolyamban.	17	—	—	—	—
III. évfolyamban	8	—	—	1	—
IV. évfolyamban	8	—	—	—	1

B) Bölcészeti tanfo- lyamon	Egyházkerületünk szerint volt						
	esdélyi	duna- melléki	dunán- tuli	tiszán- inneni	tiszán- tuli	tiszai ág. h. ev.	bányai ág. h. ev.
I. évfolyamban.	7	1	1	—	3	3	1
II. évfolyamban	6	1	1	1	3	—	—
III. évfolyamban	7	1	—	—	2	2	2
IV. évfolyamban	2	—	—	—	2	1	—

Az internátus növendékeinek névsora

A) A theologiai tanfolyam hallgatói.*

IV évesek :

1. Bitai Géza, Léczfalva, Háromszék vm.
2. Farkas Károly, Sáromberke, Alsó-Fehér vm.
3. Kovács József, Kézdi-Vásárhely.
4. Lovass Aladár, Nábrád, Szatmár vm.
5. Magyar Árpád, Fintabáza, Maros-Torda vm
6. Ősz Lázár, Uzon, Háromszék vm.
7. Sebestyén Sándor, Nagy-Borosnyó, Háromszék vm.
8. Szabó András, Bita, Háromszék vm.
9. Székely Miklós, Kolozs-Borsa.

III. évesek :

1. Bartha János, Páva, Háromszék vm.
2. Bálint Ferencz, Felső-Torja, Háromszék vm.
3. Bedő Ödön. Szent-László, Udvarhely vm.
4. Daróczy Ferencz, Alsó-Ilosva, Szolnok-Doboka vm.
5. Máthé Gyula, Szamos-Ujvár, Szolnok-Doboka vm.
6. Osváth Lajos, Bacza, Szolnok-Doboka vm.
7. Szabó István, Kézdi-Márkosfalva, Háromszék vm.
8. Szabó Sándor, Mező-Bánd, Maros-Torda vm.
9. Tóth Gyula, Maklár, Heves vm.

* Csak azok nevei közöltettek, a kik a tanévet elvégezték ; az évközben eltávozottak nincsenek felvéve,

II. évek :

1. Bartha Lajos, Kökös, Háromszék vm.
2. Csiki István, Felvincz, Torda-Aranyos vm.
3. Demes Ferencz, Zabola, Háromszék vm.
4. Farkas István, Ilyefalva.
5. Farkas Jenő, Székely-Údvarhely, Udvarhely vm.
6. Farkas József, Nyárad-Szt.-Benedek, M.-Torda vm.
7. Izsák Aladár, Bűrüs, Somogy vm.
8. Kiss Albert, Ilyefalva.
9. Kónya Kálmán, Zabola, Háromszék vm.
10. Lőrincz Áron, Farczád, Udvarhely vm.
11. Márton Árpád, Patakfalva, Udvarhely vm.
12. Megyaszai Mihály, Kézdi-Vásárhely.
13. Péter Gerő, Étfalva, Háromszék vm.
14. Pünkösti Lajos, Uzon, Háromszék vm.
15. Rákosi Dezső, Szent-Erzsébet, Udvarhely vm.
16. Takács József, Felvincz.
17. Varga Károly, Tűr, Alsó-Fehér vm.

I. évek :

1. Bagoly Lajos, Papolcz, Háromszék vm.
2. Bartók György, Nagy-Ényed.
3. Csutak István, Zágony, Háromszék vm.
4. Dali István, Szász-Csávás, Küküllő vm.
5. Demény Miklós, Becze, Alsó-Fehér vm.
6. Ferenczi Gyula, Szászváros.
7. Gece Albert, Kőrös, Háromszék vm.
8. Gruzda János, Tövis, Alsó-Fehér vm.
9. Gyárfás Sándor, Seps-Szent-György.
10. Gyenge János, Nagyvárad.
11. Jancsó Albert, Seps-Magyarós.
12. Koncz Ferencz, Királyhalma, Udvarhely vm.
13. Kósa Béla, Seps-Szent-György
14. Márk Mihály, Kovászna, Háromszék vm.
15. Nagy Domokos, Kutyalva, K.-Küküllő vm.

16. Pataki Gyula, Aranyos-Gyéres.
17. Pálfi Endre, Sepsi-Szentgyörgy.
18. Ravasz László. Bánffy-Hunyad.
19. Simon Gábor, Moha, Udvarhely vm.
20. Szabó Gyula, Sepsi-Zalán, Háromszék vm.
21. Tóth János, Debreczen.

B) Bölcsészethallgató tanárjelöltek

1. Ady Lajos, Ér-Mindszent, Szilágy vm. I. é.
2. Barthos Indár, Sövényfalva, K.-Küküllő vm. II. é.
3. Batta István, Beje, Gömör vm. II. é.
4. Báthori József, Nagy-Váty, Baranya vm. I. é.
5. Becző Gyula, Brassó. I. é.
6. Boda Lajos, Nagy-Ajta, Háromszék vm. I. é.
7. Császi László, Mikola, Szatmár vm. I. é.
8. Darvai István, Muzsna, Háromszék vm. IV. é.
9. Fodor János, Nagy-Enyed. III. é.
10. Futó Mihály, Hódmező-Vásárhely, II. é.
11. Gaál Pál, Szarvas, Békés vm. I. é.
12. Gál Jenő, Vajda-Hunyad. II. é.
13. Görög Ferencz, Szászváros. I. é.
14. Gretzmacher Jenő, Lócse, Szepes vm. I. é.
15. Győre János, Abony, Pest vm. III. é.
16. Kegyes István, Szatmár I. é.
17. Király Sándor, Nagy-Enyed I. é.
18. Kliment Jenő, Péteri, Pest vm. III. é.
19. Kónya Gyula, Kristyór, Hunyad vm. II. é.
20. Kútasi Károly, Belényes-Soukolyos, Bihar vm. II. é.
21. Lakatos Gedeon Géza, Velenceze, Fehér vm. I. é.
22. Lengyel Endre, Csenger, Szatmár vm. III. é.
23. Maller Dezső, Simontornya, Tolna vm. II. é.
24. Mockovcsák János, Besztercebánya III. é.
25. Müller Ede, Maros-Vásárhely III. é.
26. Nagy Elemér, Kis-Majtény, Szatmár vm. IV. é.
27. Nagy Endre, Maros-Vásárhely, IV. é.
28. Nagy Géza, Hajdu-Nánás, II. é.

29. Nagy Ödön, Hajdu-Nánás, IV. é.
 30. Orbán Elek, Mező-Pagocsa, Maros-Torda vm. II. é.
 31. Osváth Gyula, Békés, I. é.
 32. Osváth Ferencz, Békés, III. é.
 33. Péter Pál, Étfalva, Háromszék vm. I. é.
 34. Róth Ágoston, Kőhalom, N.-Küküllő vm. II. é.
 35. Sándor Pál, Alcsuth, Fehér vm. II. é.
 36. Szabó József, Szakácsi, Szilágy vm. I. é.
 37. Szathmári Jenő, Maros-Vásárhely. III. é.
 38. Szegedi Dezső, Székely-Udvarhely. III. é.
 39. Szirák János, Nagy-Lomnicz, Szepes vm. I. é.
 40. Varga Gábor, Mezőtur, III. é.
 41. Varga János, Koltó, Szatmár vm. IV. é.
 42. Weiszer Róbert, Eperjes, Sáros vm. I. é.
 43. Zakariás Ödön, Magyarós, Udvarhely vm. I. é.
 44. Zalai Béla, Debreczen, I. é.
 45. Zsák Zoltán, Nyiregyháza, III. é.
-

Pályakérdések az 1901—1902. tanévre.

A tanári kar f. é. június hó 5-én tartott ülésén az 1901—1902. tanévre a következő pályatételeket állapította meg :

1. *A bibliai tudományok köréből :*

Az ó testamentum tanítása a bűnről és kegyelemről.

Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 kor.

2. *A systhematika theologiából :*

„Grundriss der Dogmengeschichte von Dr. A. Dorner“ című mű 239—400. lapjai alapján ismertetendő a nyugoti keresztyén egyház tanfejlődése s hozzáadandó a 350—394 lapok szabatos műfordítása.

Jutalma a gr. Teleki és a Szász D.-alapból 70 kor.

3. *Egyháztörténetből*

Irassék meg az erdélyi ev. ref. egyházkerület valamelyik egyházközségének rövid története. A történetnél eredeti források használandók pontos idézetekkel. (A XVI—XVIII. századból használt fontosabb okmányok mellékletképen hű másolatban esatolandók)

Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 kor.

4. *A gyakorlati theologiából :*

a) Egyházi beszéd szabadon választott textus felett.

Jutalma a Nagy Péter alapból 40 kor.

b) Predikáció-műfordítás francia, vagy német nyelvből.

Jutalma a Nagy Péter alapból 40 kor.

c) A legjobb predikáció írójának és előadójának, a ki évközben a homiletikai Seminariumon ilyennek találtatott a Nagy Péter alapból 30 kor (Nyílt pályázat.)

5. *A bibliai nyelvekből szóbeli nyílt pályázatra :*

Jeremiás profeciája a héberből és a Római levél a görögből.
Jutalma a Szász D. alapból 70 kor.

6. A héber nyelvből az I. éves theologusok között legtöbb előmenetelt tanúsító ifjú jutalmazására 32 kor.

7. A legjobb harmonium játszó jutalmazására 70 kor.

A pályamunkák idegen kézzel írva s jeligés levéllel ellátva
1902 május 1-én déli 12 óráig adandók be a fakultás igazgató-
jához s ugyanott kell e megjelölt határidőig a szóbeli nyílt pályá-
zatokra is jelentkezni.

A kitűzött határidőnél később sem pályamunkák, sem jelent-
kezések nem fogadtnak el.

Értesítés

az erdélyi ev. ref. egyházkerület kolozsvári theologiai fakultásáról az 1901—1902. tanévre vonatkozólag.

1. Az 1901—1902-ik tanév ünnepélyes megnyitása szeptember hó 15-én vasárnap d. e. 11 órakor lesz a fakultás épületének disztermében.

2. A felvételért való folyamodványok érettségi bizonyítvánnyal, illetőleg annak hitelesített másolatával, vagy leczkekönyvvel (index), hitelesített adókönyvi kivonattal és családi értesítővel felszerelten és a fakultás igazgatóságához czímzetten *folyó évi augusztus hó 28-ig* küldendők be. Később érkezett folyamodványok nem vétetnek tekintetbe.

A folyamodványok felzetén megjelölendő a folyamodó lakása és utolsó postája.

A folyamodók a beadásra kitűzött határidő után 8 nap alatt értesíttetnek folyamodványaik miként történt elintézéséről.

A volt növendékeknek, a mennyiben nem jótéteményesek, elég csak levélben jelentkezniök.

Az állami jótéteményes bölcsészethallgatóknak évről-évre kell folyamodniök, a 2. pontban jelölt módon szerelve fel folyamodványaikat s azokat a Nagyméltóságú Vallás és Közoktatásügyi miniszter úrhoz intézetten a fakultás igazgatóságához kell beküldeniök.

A ki azonban *augusztus 28-ig* nem jelentkezik, vagy nem folyamodik, eltávozottnak tekintetvén, helye mással töltetik be.

3. A jövő 1901—1902-iki tanévre a fakultás mélt. Előljárósága a *theologus ifjak* felvételét illetőleg kimondotta, hogy a *hit-*

tanhallgatók közül a stipendiumban részesülők csak a 160—100 kor. díjfizetők közé vehetők fel, míg a többiek — valamint az újonnan jelentkezők is — a 160—50 Kor. fizetők közé. »Felső« érettségi bizonyítvánnyal jelentkező theol. ifjak már azonnal vagy ösztöndíjra, vagy teljesen ingyenesen vétetnek fel.

A theologus ifjakért — a kötelező tárgyak után — az egyetemi tandíjat a fakultás fizeti.

A hittanhallgatók részére tizenöt 200—200 koronás és egy 180 kor. ösztöndíj, továbbá a legáció jótéteménye helyzetetik kilátásba

4. *A bölcsészethallgatók* közül a régiek évi 300 kor. kedvezményes díjfizetés mellett vétetnek fel, ellenben az *újonnan belépők csakis 400 korona* rendes díj fizetése mellett. Az öt, egyenként 200 koronás jótéteményes hely egyelőre még fenntartatott a kiváló szorgalmu és magaviseletü ifjak számára. Az ellátási díjat három egyenlő részben (szept., január és április) kell fizetni; de indokolt kérelemre az igazgató havi díjfizetést is engedélyezhet, de a díjak a hónap 5 első napján feltétlenül befizetendők; mert különben az étkezés a hátralékosoktól elvonatik.

5. A beiratáskor minden egyes felvett növendék kivétel nélkül 20 kor. beiratkozási, felszerelési, könyvtári stb. díjat tartozik fizetni, mely fizetés alól felmentés senkinek nem adatik: végül az intézeti törvények 1 példányát tartozik megvenni. (40 fill.)

6. *A beiratások* a jövő tanévre szeptember 10. és következő napjain lesznek.

7. A bennlakásra felvett ifjak *szeptember 10-től* kezdve jöhetnek.

A tápintézetben a főzés szept. 12-én kezdődik.

Szeptember 10-ike előtt senki bennlakást, szeptember 12-ike előtt senki kosztott az intézetben nem kaphat még külön kérelemre sem. Az internátusi ellátás lakásból, fűtéssel és világítással s étkezésből — reggeli, ebéd s vacsora — áll.

8. *A theologiai alap- és lelkésszékesítő vizsgák* (kápláni és papi vizsgák) *szeptember 12—14. napjain* fognak megtartatni.

E vizsgákra a jelöltek szeptember 11-én, illetőleg a papi vizsgát teendőik szeptember 12-én tartoznak a fakultás igazgató

jánál jelentkezni, nála okmányait (indexciket, illetőleg első papi vizsgái es szolgálati bizonyítványait) bemutatni és a képesítő vizsgák jelöltjei vizsgadíj czimen személyenként 10—10 koronát s a kiállítandó bizonyítványért külön 5 koronát lefizetni.

9. *A javító- és pótvizsgálatok* a beíratások ideje alatt, szeptember 10—13 napjain lesznek. Az ezen napokon a szigorlatokat elmulasztók csak a tanári kartól külön kért és teljesen indokolt kérelemre nyert engedély mellett tehetnek később szigorlatot ; de a míg szigorlataikat le nem tették, semmiféle intézeti kedvezményes jótéteményben nem részesülhetnek.

10. Esetleges tudakozódások a theologiai fakultás igazgatójához intézendők (Kolozsvár, Emketér 1-ső szám.)
